Beelden uit het verleden

Juwelen en andere details

In het familiearchief van de meeste genealogen zitten wel oude portretfoto's van vóór de Eerste Wereldoorlog. Soms zijn er amateurfoto's bij, maar meestal zijn ze genomen door een professionele fotograaf. In de 19de eeuw gaat het dan over het carte-de-visiteformaat (ca. 1860-1914) of zijn grotere variant de kabinetkaart (ca. 1866-1914). Vanaf het begin van de 20ste eeuw komen postkaart- en andere formaten op. In deze rubriek analyseer en dateer ik telkens één of meer oude foto's. Gaandeweg ontdekt u tips om met uw eigen foto's aan de slag te gaan.

Peter Eyckerman

Het loont altijd de moeite om eens in detail naar uw oude foto's te kijken. Details kunnen meer vertellen over uw voorouder of over de reden van de foto, ze kunnen helpen bij identificatie of gewoon leuk zijn om gezien te hebben. Medailles kwamen al enkele keren aan bod, maar nu kijken we naar andere details.[1]

Horlogeketting

Het meest voorkomende detail op foto's van voor de Eerste Wereldoorlog is de horlogeketting voor het zakhorloge. Het polshorloge kwam pas na de oorlog op.

Bij mannen is de horlogeketting welbekend, maar ook vrouwen hadden een horloge en droegen het aan een ketting. De lange ketting hing meestal rond de nek, het horloge werd achter de gordel gestoken of in een zakje in die gordel. Soms zie je ook een korte ketting bij vrouwen, bijvoorbeeld vastgemaakt aan een broche, waarbij het horloge ter hoogte van de borst in de kledij gestoken werd.

Er waren net als nu goedkope horloges, zoals de populaire *Roskopf*, en dure. Vanaf 10 à 15 frank kon je rond 1900 een nikkelen zakhorloge kopen[2],[3]. Dat komt ongeveer overeen met 2 à 3 arbeidersdaglonen in die periode. Het horloge zelf kan je niet zien op een foto, of de ketting goud, zilver of nikkel is ook niet. Je kan er dus niet zoveel uit afleiden over de welstand van de drager, want gezien de prijs konden relatief veel mensen zich een horloge veroorloven of als geschenk krijgen.

Korte horlogeketting. Antwerpen, ca. 1902-1904.

Aan de horlogeketting hing soms meer dan alleen een horloge. Bij mannen konden er kleine ornamentjes aan hangen in de vorm van een medaillon, schild, dier, gebruiksvoorwerp, ... In het geval van een dubbele horlo-

1 De dateringen in dit artikel zijn hoofdzakelijk gebaseerd op de mode en op de fotograaf. De laatste via de Directory of Belgian Photographers (http://www.directorybelgianphotographers.be/) en P. DE PAEPE & F. DE POTTER. Kortrijk voor de camera. 2013. Kortrijk.

2 Advertentie in Le Peuple van 13-10-1900 (via Koninklijke Bibiliotheek van België http://uurl.kbr.be/1392157)

3 Advertentie in Courier de l'Escaut van 28-1-1900 (via Koninklijke Bibiliotheek van België http://uurl.kbr.be/1166089)

geketting hing aan de tweede ketting iets groters zoals een zakmes, een kompas, een sigarenknipper, ...

Chatelaine

Horlogekettingen zou je kunnen beschouwen als een vernauwing van de chatelaine. Zowel mannen als vrouwen droegen van de zestiende tot de negentiende eeuw een chatelaine. Het is een bevestigingshaak om aan de gordel te haken, voorzien van kettinkjes waaraan nuttige voorwerpen hingen zoals een mes, schaar, vingerhoed, doosje naaigerei, sleutel, parfumflesje, horloge, vlugzout (voor als ze flauwvielen ten gevolge van het strakke korset), ...

Waar ze vroeger vooral praktisch van aard waren, werden chatelaines in de 19de eeuw vaak meer als sieraad gedragen door vrouwen. De uitvoering van de chatelaine was natuurlijk ook een manier om je rijkdom te tonen. Op oudere 19de-eeuwse foto's zie je nog weleens een vrouw die een chatelaine aan de gordel draagt.

Jonge vrouw met chatelaine-sieraad. Kortrijk, ca. 1902-1904.

Dat de jonge vrouw op de foto een chatelaine draagt is in deze periode wel bijzonder. Ze draagt de ketting weliswaar rond haar nek en niet aan de gordel. Mogelijk zit er in haar gordel nog een horloge aan vast. Wat eraan hangt is allemaal in mini-uitvoering, duidelijk bedoeld als sieraad.

Sieraden aan de nek zijn op de veel voorkomende busteportretten het meest zichtbaar. Bij mannen is dat dan de dasspeld, bij vrouwen de broche.

Dasspeld met hoefijzer, wellicht met diamantjes ingelegd. Antwerpen, ca. 1905-1910

Broche

Broches werden meestal gedragen aan de hals, op de hoge kraag. Een bijzondere variant is de fotobroche. In het voorbeeld is de man op de broche hoogstwaarschijnlijk haar echtgenoot. Een fotobroche is soms de enige foto die je nog van iemand kan vinden. Zo'n foto kan helpen bij de identificatie van hetzij de persoon die ze draagt, hetzij de persoon op de broche. Zo kan je als hulp bij identificatie twee mensen verbinden, bijvoorbeeld als koppel (man en vrouw) of als familie (moeder en dochter).

Staande vrouw met fotobroche. Merksem, ca. 1918-1920.

Symboliek

In de 19de eeuw hadden juwelen een betekenis die kon worden afgeleid uit de gebruikte materialen, edelstenen, kleuren en figuren. Soms werden zelfs woorden gevormd door de eerste letters van de namen van de gebruikte edelstenen.

Voor de volledige betekenis van een juweel moet je echt àlle elementen in beschouwing nemen. In de meeste gevallen gaat het over eeuwige liefde/vriendschap, over bescherming tegen het kwade of zijn ze christelijk geïnspireerd.

Op zwart-wit foto's zijn edelstenen en kleuren natuurlijk moeilijk te herkennen. Onderscheid maken tussen goud en zilver is vrijwel onmogelijk. Parels kan je wel herkennen. Het is ook niet altijd mogelijk om veel details van het juweel te zien op de foto. Dan blijft bijna alleen de vorm en de gebruikte figuren om iets te kunnen afleiden, eventueel een beredeneerde gok over edelstenen en kleur. Veel voorkomende vormen zijn het hoefijzer, de wassende maan en het hart.

Het **hoefijzer** stond vooral voor bescherming tegen kwade geesten, het geluksaspect is er later bijgekomen. **Klokjes** en het materiaal **koraal** hebben dezelfde betekenis. Klokjes staan tegelijkertijd ook voor vriendschap.

De **maansikkel** wordt geassocieerd met het vrouwelijke en met de maagd Maria. De wassende maan symboliseert de komst van licht en geluk, groei en ontwikkeling.

Een **hart** staat uiteraard voor liefde, maar ook voor passie en liefdadigheid, eveneens gebruikt voor liefde in religieuze betekenis. Ook **chrysant**, **krokus**, **roos** en **mirte** staan voor liefde.

Een **hand** of twee handen staat voor vriendschap. Ook **klimop** staat voor vriendschap, naast eeuwigdurende liefde en trouw.

Een **anker** staat voor hoop. Net als **hazelnoot**, **iris**, **roos**, **opaal** en **smaragd**.

Diamanten betekenen standvastigheid, eeuwigheid *(diamonds are forever)*.

Parels staan voor tranen, vaak gebruikt in rouwjuwelen. Ze kunnen erop duiden dat een geliefde gestorven was.

De kleur **zwart** is wel enigszins herkenbaar op foto's. Zwart staat uiteraard voor rouw. Veel rouwjuwelen werden gemaakt van git, zwart glas, zwarte email of gevulkaniseerd rubber.

Broche met wassende maan. Brussel, kooldruk 1890.

Broche met kruis-anker-hart. Ca. 1910-1913.

Typische combinaties zijn bijvoorbeeld een **kruis**, een anker en een hart, voor geloof, hoop en liefde; of een hart met diamanten voor eeuwige liefde.

Typische 19de-eeuwse Vlaamse juwelen, zoals oorbellen en hangers, bestonden uit twee of drie onder elkaar hangende delen. Ze bestaan uit een patroon van bloemen en bladeren in een fijn kantwerk, gezaagd uit een gouden of zilveren plaat en bezet met diamanten. Vaak is één van de onderdelen een kruis of een hart. De meest opvallende zijn de grote formaten van de hanger *à la Jeannette* (2 of 3 onder elkaar hangende delen) en het Vlaams Hart, een tweedelige hanger die kinderen aan hun moeder schonken. Het is gewoonlijk van zilver met diamanten, hartvormig, met daarboven ofwel een "kroon" ofwel "trofeeën". [4]

En dan zijn er nog aparte gevallen, zoals een broche met een Chinees karakter. Hoe begin je eraan om te vinden wat dat betekent? Om de betekenis te kunnen opzoeken moet je dat karakter kunnen intikken en moet je dus het juiste karakter kennen.

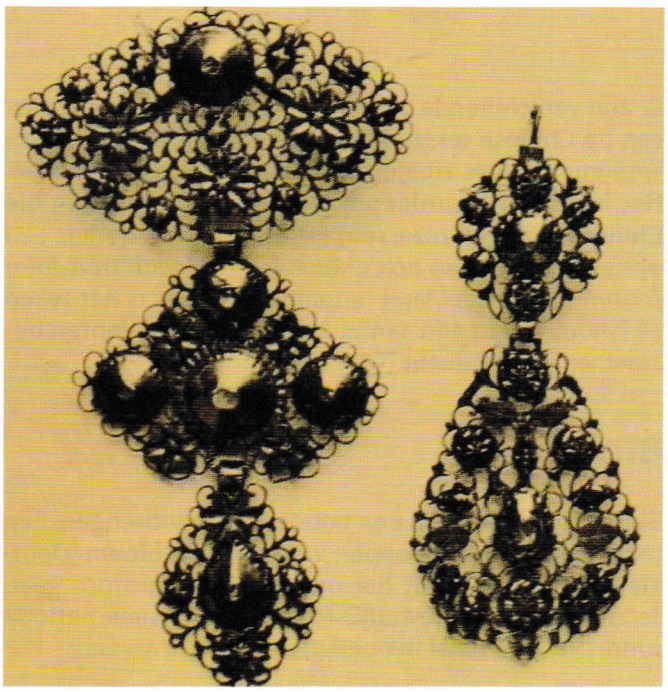

Twee en driedelige grote Vlaamse juwelen "à la Jeannette".[5]

4 L. PINNEL. Achttiende-eeuwse juwelen in de Zuidelijke Nederlanden. Een onderzoek naar juwelen, portretten en boedelinventarissen. Masterscriptie RUGent. 2014. http://lib.ugent.be/nl/catalog/rug01:002162367

5 H.R. D'ALLEMAGNE, Les accessoires du costume et du mobilier, Tome III, Parijs. 1928. Pl. CCLXXX. https://archive.org/details/lesaccessoiresdu03alle

Vrouw met Vlaams Hart. Antwerpen, ca. 1877-1880.

Broche met chinees teken. Ca. 1914.

Er zijn verschillende websites die OCR kunnen toepassen op Chinese tekst. Helaas konden die er, ook na bewerking van dat stukje foto, niets zinnigs van maken. Het beste is natuurlijk om iemand aan te spreken die Chinees kent. Het plaatselijke Chinese restaurant is een optie, maar het kan ook online. In het *Reddit translator forum*[6] had ik heel snel het antwoord. Het is het teken 壽 (shòu), dat in een aantal kalligrafische varianten bestaat, en het betekent "lang leven".

Bloemen

Bloemen konden ook een boodschap overbrengen. Een takje ongeopende knoppen van de **Bruidsbloem** (Deutzia) is een teken dat het om een huwelijksfoto gaat. Je ziet ze op alle huwelijksfoto's in een ruime periode rond 1900, meestal in boeketjes en op de revers.

De andere meest voorkomende bloem is de **roos**. Op deze foto van een gelukkig glimlachend gezin zien we een man met een horlogeketting met hoefijzermedaillon, bij de vrouw een horlogeketting rond de gordel gewikkeld.

De bloemknoppen van Deutzia, de bruidsbloem.

6 https://www.reddit.com/r/translator/comments/6xzgck/chinese_english_brooch_on_family_picture/

Huwelijksfoto met bruidsbloem boven de borst. Kortrijk, ca. 1905-1907.

Familiefoto met 2 rozen. Luik, ca. 1894.

In haar gordel steken een witte roos (voor zuiverheid, waarheid) en een rode (voor liefde). Hiermee vertelt de vrouw dat ze ware liefde voelt voor haar man en kind. De combinatie van de witte en de rode roos staat voor eenheid, verbondenheid en eeuwig samen zijn. Veel mooier kan het toch niet worden als je dat op een foto van je voorouders ziet.

Op de computer

Dergelijke details zijn met behulp van een sterk vergrootglas goed rechtstreeks op de foto te zien. Maar als je er wat onderzoek naar wil doen is het handig om ze op de computer vergroot te kunnen bekijken. Scan daarom de foto, of enkel het detail, met een resolutie van minstens 600 dpi, beter nog 1200 dpi (zoals de details in dit artikel) of meer. Mogelijk moet je daarvoor wat dieper in de scansoftware duiken.

Sla de scans op als ongecomprimeerde TIFF-bestanden, dat geeft grote bestanden, maar als je alleen een detail scant is dat geen probleem. Als je als JPG opslaat heb je veel kleinere bestanden, maar verlies je kwaliteit door de compressietechniek die dat bestandsformaat gebruikt. Als nabewerking kan je in een fotobewerkingsprogramma eventueel kleur, helderheid en contrast bijregelen en een klein beetje verscherpen.

Het allerleukste is natuurlijk als je het sieraad dat je op een oude foto ziet nog bezit, maar dat geluk heeft niet iedereen.

Als u zelf een oude familiefoto bezit die in aanmerking komt om besproken te worden in deze rubriek dan kunt u een scan van voor en achterzijde sturen naar de redactie (redactie@familiekunde-vlaanderen.be), vermeld de nauwkeurige afmetingen en de dikte van het karton. Vertel er ook bij wat u al dan niet weet over de foto en eventueel de context zoals een foto van de volledige albumpagina.

http://spoorzoeker.petereyckerman.be